

עברית לדרג

עברית לדוברי ערבית

1

ערכת מוכנות
לרכישת הקריאה
והכתיבה

מדריך
למורה

והצולם נשמח...

הסדרה **עברית לדרך** פותחה בתחום שפות במטח בשיתוף מורים ומדריכים לעברית של משרד החינוך.

ראש תחום שפות במטח: מיכל שליפר

ייעוץ אקדמי: פרופ' עלית אולשטיין

ייעוץ דידיקטי: מירה אואן

צוות הפיתוח של 'עברית לדרך 1': רוגית בן ארי, נירה לוי, חיה יצחקי, יעל אסיף

פיתוח ערכת המוכנות: מירה אואן

כתיבת המדריך לערכת המוכנות: נעמי גורבט-ברודשטיין

עיצוב המדריך: חנה פילר, מטח

מה במד"ל זה?

עמוד

3 ..... הקדמה

4 ..... שרשרת האותיות

7 ..... מדברים על הכיתה

16-9 ..... מדברים ומשחקים בעברית באמצעות 4 תמונות

9 ..... תמונה 1: מדברים על הבית

11 ..... תמונה 2: מדברים על הפרק

13 ..... תמונה 3: מדברים על יום הולדת

15 ..... תמונה 4: מדברים על הרחוב

לימוד ראשית הקריאה בעברית כשפה שנייה יצריך הקדשת זמן להיכרות עם צלילי השפה, לפיתוח מודעות פונולוגית בעברית על סמך חשיפה לשפה דבורה ולרכישת האותיות העבריות בקריאה ובכתיבה. בתהליך הרכישה של שפה שנייה – השפה הדבורה נלמדת בד בבד עם לימוד ראשית הקריאה. רצוי אפוא לפתח ולשלב פעילות רבה בתחום השפה הדבורה בעולמות שיח שונים לפני לימוד ראשית הקריאה ובמקביל אליו.

מתוך: תכנית הלימודים החדשה, עברית כשפה שנייה בבתי הספר הערביים, משרד החינוך התשס"ז

ערכת המוכנות שלפניכם באה להפגיש את הלומדים עם השפה העברית לפני לימוד הקריאה והכתיבה – צליליה, אותיותיה ואוצר מסוים של מילותיה.

ערכת המוכנות כוללת שרשרת של 22 אותיות א"ב לתלייה ולתצוגה בכיתה ו-4 תמונות גדולות. שרשרת האותיות (אפשר להציג אותה בהדרגה – כל פעם קטע אחד שלה, ואפשר להציג את כולה בראשית השנה) תסייע למורה ללמד את התלמידים את הא"ב העברי – את הקשר בין הצליל לסמל הגרפי. מטרת התמונות לגרות את התלמידים לדיבור בעברית תוך כדי בנייה של אוצר מילים בסיסי הדרוש לרכישת הקריאה והכתיבה.

3 הנחות יסוד עיקריות הובילו אותנו לפיתוח ערכת המוכנות:

- רכישה משמעותית של שפה חדשה מתבצעת בתוך הקשר חברתי ומתוך צרכים תקשורתיים: התמונות מציגות הקשרים מוכרים בחיי התלמידים ומזמנות למידת מילים ראשונות.
- מעורבות התלמידים בתהליך הלמידה הכרחית, ללא השתתפות פעילה אין למידה. התלמידים בשיעורי עברית יגידו מילים ומשפטים, יחזרו על מילים ומשפטים, תוך כדי משחק ויצירה.
- בשלבים הראשונים יש לתת משקל גדול לטיפוח מיומנויות של הבנה, הבעה, קליטה והפקה של שיח דבור, ומשקל מצומצם להבניה שיטתית של ידע לשוני.

פיתוח ערכת המוכנות התבסס על העובדה שעברית היא שפה שנייה עבור התלמידים דוברי הערבית, אך הידע של התלמידים בעברית שונה מקבוצה לקבוצה, מיישוב ליישוב, מבית אב אחד למשנהו. התמונות מאפשרות לתלמידים ברמות שונות של ידע בעברית להרחיב את אוצר המילים – כל תלמיד מהנקודה שבה הוא נמצא.

במהלך הפיתוח הובאו בחשבון עובדות נוספות שעשויות לסייע ברכישת שפה שנייה: – התלמיד דובר הערבית נפגש עם לימוד העברית אחרי שרכש את הקריאה בשפת האם (ערבית), ומחקרים מצביעים על כך שיש העברה אוניברסלית של מיומנויות פונולוגיות משפה ראשונה לשפה שנייה¹.

– הלשוניות ערבית ועברית הן לשונות אחיות. הדמיון ביניהן יכול להקל על התלמידים לרכוש את השפה העברית. כמו כן, התלמיד דובר הערבית בישראל חשוף לעברית דרך אמצעי התקשורת, דיבורים בבית וברחוב, שלטים, פרסום על מוצרים למיניהם ועוד.

פעולות מתודיות כמו מדרשי תמונה, משחקי מילים, משחקי תפקידים וכד' יכולות לסייע בהפיכת הידע הפאסיבי לידע אקטיבי. פעולות מעין אלה מפורטות בדפים הבאים.

¹Geva, E. & Siegal, L.S., (2000). Orthographic and cognitive factors in the concurrent development of basic reading skill in two language. in: *Reading and Writing: An Interdisciplinary Journal* 12. Netherlands: Kluwer Academics Publishers. Pp 1- 30

שרשרת האותיות- פעילויות להכרת אותיות הא"ב

שרשרת האותיות עוצבה בגופן גדול ומאיר עיניים. מתחת לכל אות מופיע ציור שמסמן מילה שמתחילה באותה אות. המילים נבחרו בקפידה תוך התייעצות עם מומחים, מורים ומדריכים בנוגע למילים שגורות השייכות לאוצר המילים הבסיסי בעברית כשפה שנייה, מילים מוכרות בעברית (לתלמידים דוברי ערבית בישראל), או מילים דומות בשתי השפות (ערבית ועברית). שילוב של זיכרון שמיעתי עם זיכרון חזותי ומשמעותי יבטיחו את הפנמת האות החדשה והצליל שלה.

ארבעה שלבים חוזרים במפגש עם כל אות. נדגים אותם על האות **א**:

- 1. מפגש ראשון עם האות**
מצביעים על האות **א** ואומרים: אלף; הילדים חוזרים ואומרים: אלף.
- 2. היכרות עם מילה אחת או יותר שמתחילות באות הנלמדת**
מצביעים על התמונה ואומרים: **אריה**; הילדים חוזרים ואומרים **אריה**.
כותבים על הלוח **אריה** ומדגישה את ה-**א**.
מציגים תמונה של **אבטיח**, מצביעים על התמונה ואומרים: **אבטיח**.
הילדים חוזרים ואומרים: **אבטיח**. כותבים על הלוח **אבטיח** ומדגישים את ה-**א**.
שמות פרטיים הן מילים 'נוחות' להדגמת האות הפותחת, משום שזו מילה מוכרת לתלמידים. אפשר ללמד מילים מסביבת הכיתה כדי להדגים את האות כצליל פותח.
- 3. כתיבת האות הנלמדת**
הילדים לומדים לכתוב את האות **א**. כותבים בגדול את האות **א** על הלוח ומדגימים את כיוון הכתיבה של האות. תרגול של כתיבה וזיהוי של כל אות אפשר למצוא בעמודים הראשונים של ספר הלימוד (עברית לדרך 1).
- 4. משחקים - כל משחק אפשר להתאים לכל אחת מהאותיות**
א המורה אומר פעם **אריה** ופעם **בננה**. כשהמורה אומר **אריה**, הילדים שואגים כמו אריה, כשהמורה אומר **בננה** - הילדים "אוכלים" בננה בפנטומימה.
ב המורה קורא בקול מילים: בצל, אריה, בלון, בית, אבטיח, בולבול, לילה, מורה, בית ספר... הילדים מוחאים כפיים רק כששומעים מילה שמתחילה ב-**ב**.

המורה מציג לילדים תמונות של גיטרה, גשם, גול, גלידה ואומר את המילים. הילדים מטיילים בחדר לצליל שיר המוכר להם. כשהמורה מפסיק את המוזיקה ואומר: **גיטרה**, כל הילדים מנגנים כאילו יש בידיהם גיטרה ואומרים **גיטרה**. כשהמורה אומר **גשם**, הילדים "פותחים" מטריות בפנטומימה, כשהמורה אומר **גלידה** - הילדים "מלקקים" גלידה דמיונית וכשהמורה אומר **גול** הילדים "בועטים" לשער דמיוני.

הילדים מציגים את האות **ד** בעזרת הגוף. לבד ועם חברים.

המורה מכין כרטיסים שעליהם כתובות האותיות **א-ה** הרבה פעמים (20 פעמים מכל אות). הכיתה מתחלקת לארבע קבוצות, כל קבוצה מקבלת סל ובתוכו האותיות האלה. בהינתן סימן, כל קבוצה מוציאה במהירות את האותיות מהסל, ממיינת אותן ל-5 ערמות לפי האותיות. הקבוצה שמסיימת ראשונה למיין את כל האותיות - היא המנצחת. המשך: המורה מכריז שם של אות, נציג הקבוצה שמביא את האות הכי מהר זוכה בנקודה עבור הקבוצה שלו. נציג שמביא אות לא נכונה מוריד נקודה לקבוצה שלו.

ו, ז, ח המורה מכין סדרה של כל האותיות שנלמדו (3 כרטיסים מכל אות) ומחביא אותם בכיתה; הילדים מחפשים את האותיות בזוגות. זוג הילדים הראשון שמוצא את כל הסדרה הוא המנצח.

המורה כותב על הלוח שורה של אותיות. הוא מזמין תלמידים לזהות את האות **ט** בתוך השורה שכתב, ולהקיף אותה בעיגול.

המורה מצביע על הבנים בכיתה בזה אחר זה, קורא בשמותיהם ואומר, למשל: גאלב - ילד; הילדים חוזרים במקלה. המורה מצביע על כל בת ואומר, למשל: עביר - ילדה, הילדים חוזרים במקלה. המורה קורא בשם של ילד והילדים אומרים: **ילד**. המורה קורא בשם של ילדה והילדים אומרים: **ילדה**.

כל ילד מצייר ציור ומסתיר בו את האות **כ**. הילדים מחליפים ביניהם את הציורים וכל תלמיד מוצא את האות **כ** שמסתתרת בציור של חברו.

המורה מביא לכיתה עיתונים בעברית; הילדים מחפשים את האות **ל**, גוזרים ומדביקים.

מילים שכיחות בעברית שעשויות לסייע בהכרת האותיות:

א אבטיח, אימא, אבא, אבוקדו, אוכל;

ב בונה, בית, ביצה, בת, בית ספר;

ג גלידה, גיטרה, גמל, גשם, גול;

ד דגל, דב, דשא, דם, דבש;

ה היפופוטם, היום, היא, הפסקה;

ו ורד, וילון;

ז זית, זנב, זבוב, זקן, זאב;

ח חלב, חמור, חלון, חסה;

ט טרקטור, טעם, טיול;

י ילד, ילדה, ים, יד ימין, יד שמאל, יום;

כ כדור, כוכב;

ל לחם, לוח, לילה;

מ מכונית, מילה, מתנה;

נ נחש, נדנדה;

ס סבתא, סלט, סליחה, סוס;

ע עץ, ענן;

פ פרח, פרה, פיצה,

פיתה, פנס, פרפר,

פלפל, פטל;

צ ציפור, צועק;

ק קר, קם, קנה, קטן;

ר רכבת, רגליים, רעש,

רחוב, רופא;

ש שוטר, שטיח, שעון;

ת תפוח, תירס, תלמיד.

מ המורה אומר מילים שמתחילות באותיות שנלמדו. אם המילה מתחילה באות **מ**, הילדים אומרים: מממ... אם זו מילה שמתחילה באות אחרת הילדים סוגרים את הפה כאילו במפתח.

נ המורה שם על הלוח 5 תמונות של מילים: כדור, לחם, מכונית, נדנדה. הילדים מתבוננים בתמונות ומשננים את המילים. ילד אחד יוצא החוצה והמורה (או תלמיד) מוציא תמונה אחת. הילד נכנס, מגלה מה חסר ואומר את המילה המתאימה.

ס המורה כותב על הלוח את המילים: סבתא, סלט, בסדר, חומס, בסאם, סוס, ומזמין ילדים להדגיש /לצבוע בגיר צבעוני את האות **ס** במילים. המורה מזמין את כל ילדי הכיתה ליצור יחד את האות **ס**.

ע הילדים מציירים את האות **ע** בעזרת מקלות של שלגונים או כפיסי עץ אחרים.

פ הילדים מכינים את האות **פ** באמצעות רצועות נייר גזורות שהוכנו מראש.

צ המורה מפזר בכיתה זוג כרטיסים של האותיות **צ** וזוגות כרטיסים של האותיות האחרות שנלמדו; כל ילד מרים כרטיס, כולם מסתובבים בכיתה ומחפשים את בן הזוג שבכרטיס שלו יש אותה האות. הילדים מסתדרים בזוגות לפי האותיות. כל זוג אומר בקול את שם האות שבידו ומציג בפנטומימה מילה שמתחילה באות. למשל, ב-**פ** - יציגו פיל, ב-**כ** יציגו כדור וכ'.

ק משחק חזרה בפנטומימה: אחד הילדים "כותב" באוויר אות מסוימת (ללא צבע או גיר) בתנועה גדולה. שאר הילדים מנחשים מה הוא "כותב".

ר המורה מחלק לילדים רשימה שמית בעברית של ילדי הכיתה. הילדים מצביעים על האות **ר** בשמות ילדי הכיתה.

ש המורה מצביע על אותיות שנלמדו; כשהוא מצביע על האות **ש**, הילדים אומרים בקול רם **שין**; כשהמורה מצביע על אותיות אחרות, הילדים יושבים בשקט. אפשרות נוספת: כשהמורה מצביע על **ש** הילדים עושים תנועה של שקט (אצבע על הפה) ואומרים **ששש**... וכשהמורה מצביע על אות אחרת הם עושים רעש גדול.

ת המורה מחלק את הכיתה לקבוצות; הוא קורא בשם של אות, כל קבוצה שולחת במהירות נציג ללוח שיכתוב עליו את האות; הקבוצה שהנציג שלה יכתוב ראשון את האות על הלוח - היא המנצחת.

מדברים על הכיתה

הסביבה הקרובה והנגישה ביותר בשיעורי עברית היא סביבת הכיתה. לכן כדאי ורצוי להתחיל את הדיבור בעברית בנושא זה. התוכן הקרוב מאפשר להצביע על עצמים ולהגיד את שמותיהם בעברית, להדגים פעולות ולהציג תבניות שגורות. חשוב לחזור ולתרגל את הפעילויות והמשחקים המוצעים להלן. היכרות עם הפעילות או המשחק תקל על הילדים ותרחיב את מעגל התלמידים המשתתפים בכל שיעור.

1. משפטים שמניים (ללא פועל): נושא (שם פרטי) + נושא (תיאור מקום)

המורה שואל: מי בכיתה? יוסוף בכיתה? התלמידים אומרים במקלה: כן. יוסוף בכיתה. או: לא. יוסוף לא בכיתה. המורה ממשיך ושואל: איה בכיתה? מחמוד בכיתה? המורה עביר בכיתה? וכד'. התלמידים עונים תשובה מלאה. ממשיכים עם שמות של דמויות מוכרות/מפורסמות והילדים עונים במשפט מלא ("לא. המלך עבדאללה לא בכיתה"). הילדים שואלים זה את זה (בזוגות) שאלות דומות ועונים תשובות מלאות.

2. משפטים שמניים: נושא (שם גוף) + נושא (שם עצם)

לפני תרגול המשפטים מלמדים (או חוזרים) על שמות הגוף ביחיד – אני, אתה, את, הוא, היא. אפשר להקנות את שמות הגוף בעזרת הצבעה על "עצמי" (אני) על מישהו ממול "אתה, את" ועל מישהו מאחור "הוא".
המורה אומר: אני מורה. אתה תלמיד. את תלמידה.
המורה שואל: אתה תלמיד? תלמיד עונה: כן. אני תלמיד.
המורה שואל: היא מורה? תלמיד עונה: לא, היא לא מורה. היא תלמידה.
המורה מתרגל את השאלות והתלמידים עונים תשובות מלאות.

3. משפטים שמניים: השימוש ב – יש / אין

הכנת אוצר מילים: מקנים את שמות החפצים בכיתה – לוח, כיסא, שולחן, חלון, דלת, תמונה, ציור, גיר, מחשב, קלמר, ילקוט (תיק), ספר, ספרים, מחברת, עט, עיפרון, מחק.
אפשר להצביע על חפץ והתלמידים יאמרו את המילה המתאימה או יגעו בחפץ. יש להקנות בכל פעם כ-5 מילים חדשות.
משחק בשתי קבוצות שעומדות בשני טורים:
אומרים שם של חפץ, והראשונים בכל טור צריכים להביא את החפץ או לגעת בו במהירות.
אומרים משפטים: מה יש בכיתה? יש לוח בכיתה? כן, יש לוח בכיתה. יש אוטובוס בכיתה? לא, אין אוטובוס בכיתה. יש תלמידים בכיתה? וכו'. הרחבה: מה יש על השולחן של כמאל?

4. משפטים פעליים פשוטים: שימוש בפעלים בבניין קל (פעל) ביחיד, זכר ונקבה. הקניית כלל ההתאמה. (קיים בערבית)

המורה מדגים כל פועל בתנועה מתאימה. הפעלים: יושב, עומד, אוכל, כותב, קורא.
משחק: מתרגלים את הפועל 'עומד' שנלמד זה עתה: ילדה אחת עומדת כשפניה מול הלוח. שאר הילדים מאחוריה. המורה מסמן ל-4 ילדים לעמוד ליד השולחן (למשל, כמאל, חמיד, איה וסמר עומדים). שאר הילדים יושבים.

הילדה ליד הלוח לא יודעת מי יושב ומי עומד. היא מנסה לגלות זאת על ידי שאלות לתלמידים: חמדה עומדת? כל התלמידים עונים במקלה: לא. חמדה לא עומדת, חמדה יושבת. הילדה ממשיכה לשאול ולנחש עד שהיא שואלת, למשל: כמאל עומד? וכל התלמידים עונים: כן, כמאל עומד. כמאל הולך לעמוד מול הלוח במקום הילדה. הילדים העומדים מתחלפים והמשחק מתחיל מחדש.

אפשר ללמד כך פועל אחר, כגון "אוכל", ואז כאשר מישהו נמצא מול הלוח, בוחרים כמה ילדים שמציגים בפנטומימה אכילה והשאר לא אוכלים. הילד מול הלוח צריך לגלות מי אוכל מאחוריו.

5. משפטים פשוטים: שימוש במילת היחס "ליד"

המורה אומר ומצביע: יוסוף יושב ליד עלי. סמר יושבת ליד איה.
המורה שואל: מי יושב ליד חמדה? התלמידים עונים. התלמידים מתארים את הישיבה בכיתה.
משחק: ילד אחד אומר משפט, למשל: איה יושבת ליד יוסוף. איה צריכה לעשות את מה שנאמר במשפט. היא צריכה להקים את כמאל (הילד שיושב ליד יוסוף) ולשבת ליד יוסוף. עכשיו איה אומרת את המשפט הבא ומחליטה איפה יישב כמאל. וכך הלאה...

6. משפטים פשוטים + תיאור זמן: המערכת של הכיתה

כהכנה של אוצר המילים יש להקנות את השמות של מקצועות הלימוד: ערבית, חשבון, עברית, התעמלות וכו' וכן את שמות ימי השבוע (אפשר לבחור שיר ידוע וללמד את שמות הימים לפי המנגינה של השיר). מתרגלים משפטים כמו: ביום ראשון אני לומדת חשבון וערבית; ביום שני אני לומד מוסיקה, ערבית, חשבון ועברית. איזה יום היום? מה הוא לומד היום? התלמידים יכולים לשאול את האח או האחיות בבית מה הם לומדים בכל יום ולדווח על כך לכיתה בשיעור העברית. הצעה נוספת: המורה יכין כרטיסים ובהם סמלי מקצועות $3 = 2 + 1$ - לחשבון, אותיות בעברית למקצוע עברית, תווים או חליל למוסיקה וכו'. כאשר ילד מקבל כרטיס, הוא אומר את המשפט המתאים, למשל: אני לומד חשבון ביום שני, ביום שלישי וביום רביעי.

מדברים על הבית

בבית

הכנת אוצר מילים:

שמות עצם – בית, מטבח, אמא, אבא, סבא, סבתא, ילד ילדה, בחור, שולחן, כיסא, שטיח, דלת, משאית, קוביות, ספר, מחברת, ספה, תינוק, כדור, סלט

תארים – קטן, גדול, יפה